

NATIONALMUSEET

© Nationalmuseet 2007

Tekst: Christian Vollmond

Redaktion: Mette Boritz, Karl-Johann Hemmersam

og Bodil Bundgaard Rasmussen

Grafisk design: Nan Tøgern

Tryk: Kailow Graphic

ISBN: 87-7602-067-3

EAN: 9788776020675

CHRISTIAN VOLLMOND

Sukker, slaver og skæbner

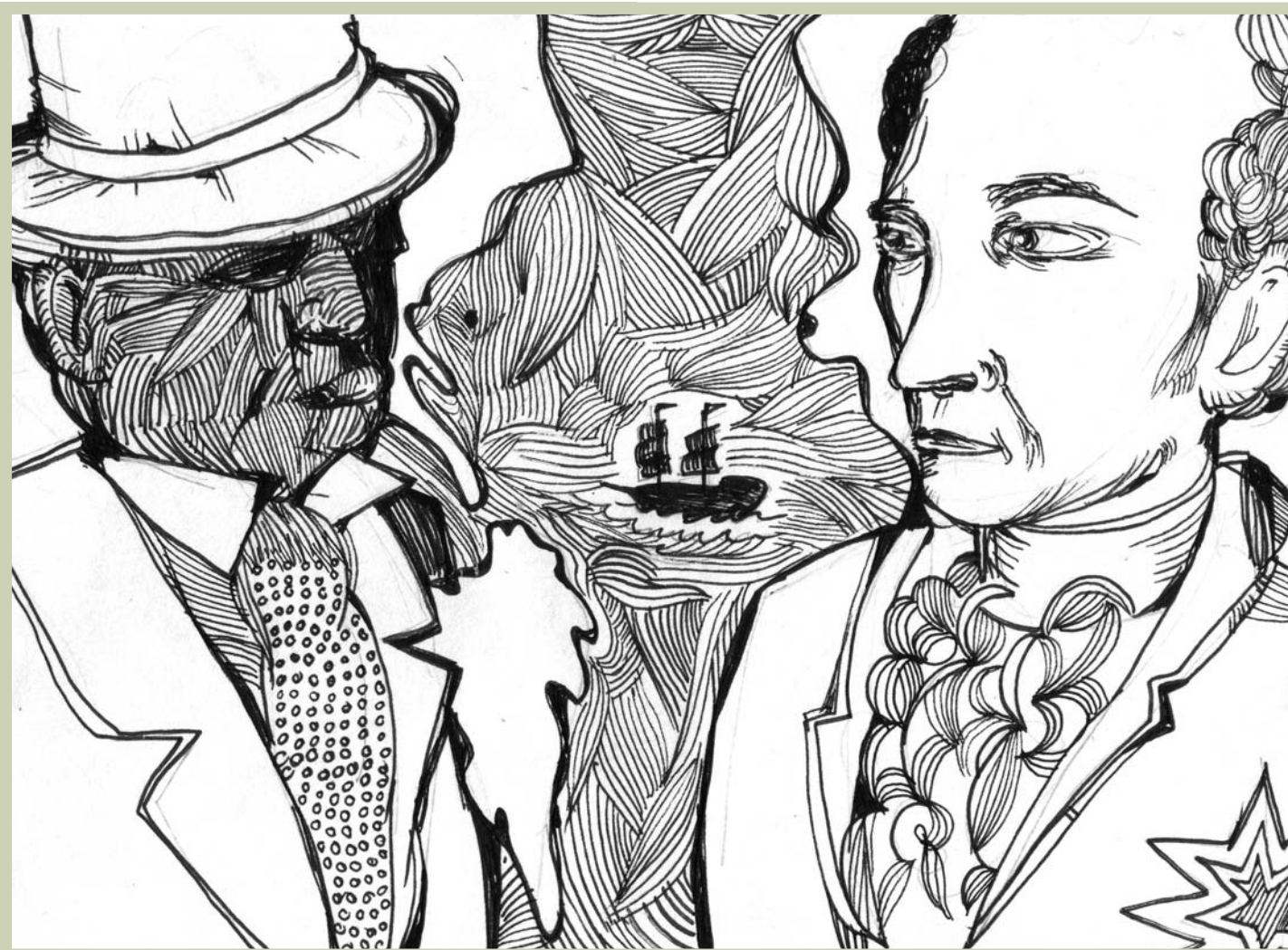

NATIONALMUSEET

INDHOLD

2	SUKKER, SLAVER OG SKÆBNER
4	EUROPÆERNE OG AFRIKA
6	DEN "NYE" VERDEN
8	HANDELEN OG EUROPA
12	FORBINDELSERNE TIL AFRIKA
14	VESTINDIEN
17	FORBUDET MOD SLAVETRANSPORT
19	NEGERKONGEN ADUM
23	AFRIKANERNES LIV I VESTINDIEN
28	NEGRE I KØBENHAVN
32	TREKANTHANDELEN I EFTERTIDEN
36	YDERLIGERE LITTERATUR

SUKKER, SLAVER OG SKÆBNER

Kong Adum og Ernst Schimmelmänn.
Tegning af Mathias Malling Mortensen, 2006.

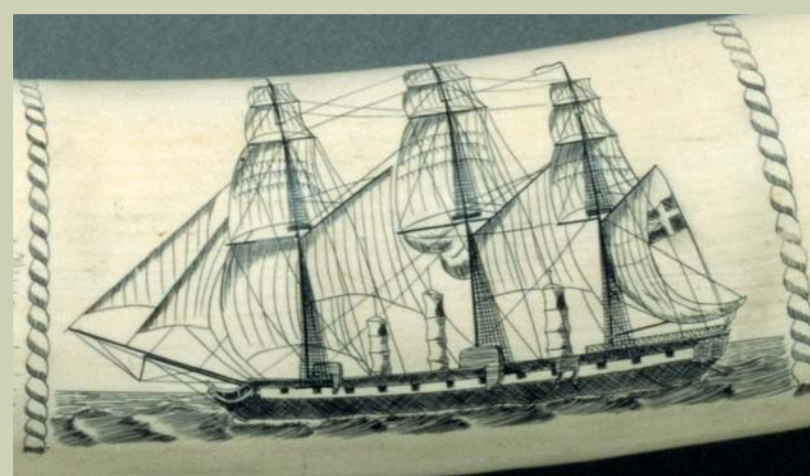
Ernst Schimmelmänn og Kong Adum levede stort set samtidig, og begge blev født ind i samfundets højere lag. Den ene i en velhavende adelsfamilie i Europa, den anden i en slægt af høvdinge i Akuapem på "Guldkysten" i det nuværende Ghana. De levede så at sige i hver sin verden, og når de alligevel optræder i samme fortælling skyldes det, med et moderne udtryk, globaliseringen.

Efter Columbus' opdagelse af Amerika (1492) og Vasco da Gamas opdagelse af søvejen til Indien (1498) voksede handelen mellem Europa og de andre kontinenter enormt. I Asien kunne man hente krydderier, stoffer og meget andet. Det meste blev betalt med sølv. I "den nye verden", på det amerikanske kontinent, hentede europæerne spændende nye afgrøder og fødevarer som tobak, kakao, kartofler, majs og kalkuner samt store mængder guld og sølv. Der blev skabt mange nye handelsforbindelser, og der kunne være store fortjenester at hente.

Det netværk, som hæftet her skal handle om, er den såkaldte trekantstrute, der gik fra Europa til Afrika, videre fra Afrika til Amerika, og fra Amerika tilbage til Europa. De vigtigste varer på denne rute var det sorte og det hvide guld: Slaver og sukker. Det er denne handel, der udgør den fælles baggrund for vores to hovedpersoner: Ernst Schimmelmänn og Kong Adum.

Kakao var en af de mange nye afgrøder, som fik betydning for verdenshandlen i løbet af 1600-tallet. Reproduktion af farvelagt stik i J.J. Plenck: *Icones Plantarum Medicinacium*, Wien, 1784. (Nationalmuseet)

Slaveskib indridset i elfenben. På billedet ses tydeligt de vindsejl, som man i løbet af 1700-tallet begyndte at anvende for at øge luftcirkulationen under dæk hos slaverne. Fra 1700-tallet. (Nationalmuseet)

EUROPÆERNE OG AFRIKA

Allerede fra begyndelsen af 1400-tallet sejlede portugiserne ned langs Afrikas vestkyst. De anlagde flere steder forter, der kunne benyttes til handel og opmagasinering af forråd til de skibe, der ledte efter søvejen til Indien. Kyststrækningerne fik navn efter de vigtigste handelsvarer i området: Peberkysten, Elfenbenskysten, Guldkysten og Slavekysten. En af strækningerne har endog bevaret sit navn, nemlig den der idag kaldes Cote d'Ivoire, Elfenbenskysten.

Efterhånden begyndte andre europæiske nationer at handle på Afrika, og i 1600-tallets midte kom der også skibe fra danske havne. De var udsendt af forskellige sammenslutninger af købmænd i Glückstadt og København, og i 1659 blev det første handelskompagni med monopol på handel på Guldkysten oprettet. Kompagniet opnåede tilladelse fra kongen af Fetu til at oprette et fort, hvilket gjorde det muligt at udvide den danske tilstedeværelse og handel. Siden blev der opført flere forter og handelsstationer på kysten omkring Volta-flodens udløb i det nuværende Ghana. Både forter og handelsstationer hørte

i begyndelsen under skiftende handelskompagnier, men blev i 1755 overtaget af den dansk-norske konge, som derved påtog sig udgifterne i forbindelse med vedligeholdelse af bygningerne og aflønningen af personalet.

I lighed med kompagnier i andre europæiske nationer fokuserede de danske kompagnier i begyndelsen mest på handelen med guld, elfenben, palmeolie og andre specialprodukter, men snart blev handelen med mennesker den mest betydningsfulde.

I Afrika var der en lang tradition for slaveri. Slaverne blev brugt til bl.a. mine-, mark- og husarbejde. Slaverne blev skaffet på forskellige måder: Nogle var fanger fra krige, andre var tvunget til slaveri på grund af gæld, og andre igen var blevet indfanget for at blive solgt som slaver. Der var altså allerede et marked, da europæerne ønskede at købe slaver. Betalingen for slaver og andre afrikanske varer var brændevin, tøj, klæde, krudt og våben. Efterspørgslen efter slaver kom fra Amerika.

Hvad er en slave?

Man kan kort definere en slave som én, der ikke bestemmer over sig selv og sit arbejde, men graden af denne ufrihed kan variere meget. Slaveri er et gammelt fænomen. I Europa kender man til anvendelsen af slaver helt tilbage til antikken, hvor de eksempelvis i det romerske rige var afgørende for landbrugsproduktionen. I Norden var det i vikingetiden almindeligt, at man i forbindelse med krige tog fanger, som skulle være ens slaver, også kaldet trælle. Disse skulle så udføre dele af arbejdet i hjemmet og på marken. Også i Afrika har der været en lang tradition for slaveri. En tradition der eksisterede, da europæerne opnåede kontakt med de afrikanske samfund. Da europæerne fik brug for billig arbejdskraft, kunne de derfor købe slaver flere steder i Afrika.

Også i nutiden eksisterer der slaver, om end man kun sjældent kalder dem sådan. Blandt andet lever nogle af de prostituerede i Danmark under slavelignende forhold: De har ikke selv valgt deres erhverv, men trues til have sex mod deres vilje. Mange bønder i Sydamerika lever i slaveri, da rige jordejere lejer jord til dem på ufordelagtige vilkår og derved sætter dem i evig gæld. I USA anvender man fængselsfanger til at udføre forskelligt arbejde, uden at fangerne selv kan bestemme, om de vil arbejde eller ej. I Afrika arbejder børn i kakaoplantager under vilkår, der minder om slaveri, for at vi kan købe billig chokolade. Meget af det tøj, man kan købe i Europa, er produceret på fabrikker i Asien under forhold som ofte er endnu værre end forholdene på plantagerne i Vestindien for et par århundreder siden.

DEN "NYE" VERDEN

Da Colombus i 1492 gik i land på en ukendt strand, troede han, at hans rejse mod vest over Atlanterhavet havde bragt ham til Asien. Columbus mente, at de øer, han nåede frem til, måtte være en øgruppe, der lå ud for Indien. Øerne hedder derfor stadig de vestindiske øer, ligesom indbyggerne kom til at hedde indianere. Snart begyndte flere dog at mene, at det var et hidtil ukendt område Columbus havde opdaget, og den "nye" verden fik navnet Amerika efter en af de senere opdagelsesrejsende: Amerigo Vespucci. I denne "nye" verden kunne man ikke skaffe de eftertragtede krydderier, klædestoffer osv., men istedet var der forekomster af både sølv, guld og mange ukendte afgrøder og dyr.

Efterhånden kom handelen på Amerika, til at omfatte store mængder af varer produceret på europæisk ledede plantager. Her blev der især dyrket tobak, bomuld og sukker. Som arbejdskraft forsøgte man sig både med tilfangetagne indianere og importerede europæere, men ingen af dem kunne holde det hårde slid i tropevarmen ud. Derefter gik man i gang med at importere arbejdskraft fra Afrika. Indbyggerne i Afrika var lette at sætte i arbejde, da de kendte mange af de håndværk

og teknikker, europæerne brugte, og samtidig kom fra et klima der mindede om det, de mødte i Vestindien, hvor størstedelen af plantagerne lå.

Danmark fik fra ca. 1670 også besiddelser i Vestindien. I første omgang øen Skt. Thomas, men sidenhen kom også øerne Skt. Jan og Skt. Croix på danske hænder. Øerne var danske helt til 1917, hvor de blev solgt til USA. Ialt er øernes areal ikke mere end ca. 340 km², hvilket er lidt mindre end øen Mors i Limfjorden.

De vestindiske øer blev i løbet af 1600-tallet helt afhængige af afrikanske slaver. De fleste arbejdede på plantagerne med at dyrke bomuld, sukker, tobak og andre afgrøder, der kunne tjenes penge på i Europa. Andre slaver var tjenestefolk, og andre igen håndværkere. Når et slaveskib ankom til Vestindien, blev der hurtigt arrangeret en auktion, hvor plantageejerne kunne købe den fornødne arbejdskraft. Normalt solgtes mænd, kvinder og børn hver for sig. For at slavehandlerne kunne opnå de højeste priser, smurte man slaverne ind i olie og gav dem god mad i dagene op til auktionen. Efter salget blev slaverne så transporteret til deres nye hjem og arbejdsplads. Normalt indebar dette en 6-dages arbejdsuge, mens søndagen var fri, så slaverne kunne passe deres egne marker og på den måde ernære sig selv.

Europæerne havde mange forskellige opfattelser af de mennesker, de kom i kontakt med i den "nye" verden, som Columbus havde nået. Var det ædle vilde, der levede som i paradiset? Eller var de vilde umenneskelige bæster, der spiste andre mennesker? Som det ses på billedet, kunne begge forklaringer være på samme maleri. Motivet er fra Brasilien og er tydeligvis opstillet, men indeholder samtidig mange præcise gengivelser af rigtige planter og dyr. Albert Eckhout, 1640'erne. (Nationalmuseet)

Asiatisk Kompagni var et af de mange handelskompagnier, der stiftedes i 16- og 1700-tallet. Kompagniet handlede især på Indien og Kina. J. Rach og H. H. Egeberg, 1749. (Nationalmuseet)

HANDELEN OG EUROPA

Tilbage i Europa blev varerne fra de andre kontinenter videresolgt. Nogle af varerne skulle forarbejdes, før de blev videresolgt, som eksempelvis råsukkeret. Det blev raffineret i Europa, og blev derved omdannet til fint hvidt melis og mange andre sukkerprodukter.

Sukkeret fra de danske vestindiske øer blev overvejende raffineret på sukkerfabrikkerne i København. Sukkeret fik stor betydning for handelen i Danmark, og i sidste halvdel af 1700-tallet var omkring halvdelen af eksporten fra København sukkerprodukter.

Der var penge at tjene på trekanthandelen, men den indebar også en stor risiko. Farligst var de lange sejlture på Atlanterhavet: Ud af de 20 skibe, der i perioden 1697-1733 deltog i den danske del af slavehandlen, gik otte tabt på havet. Det var desuden dyrt at købe og udruste skibene, hvilket fik købmænd, forretningsfolk og andre interesserede til at slutte sig sammen i handelskompagnier. Der blev normalt udstedt et vist antal anpartar i kompagniet, som så gav mulighed for afkast i tilfælde af, at det gik kompagniet godt.

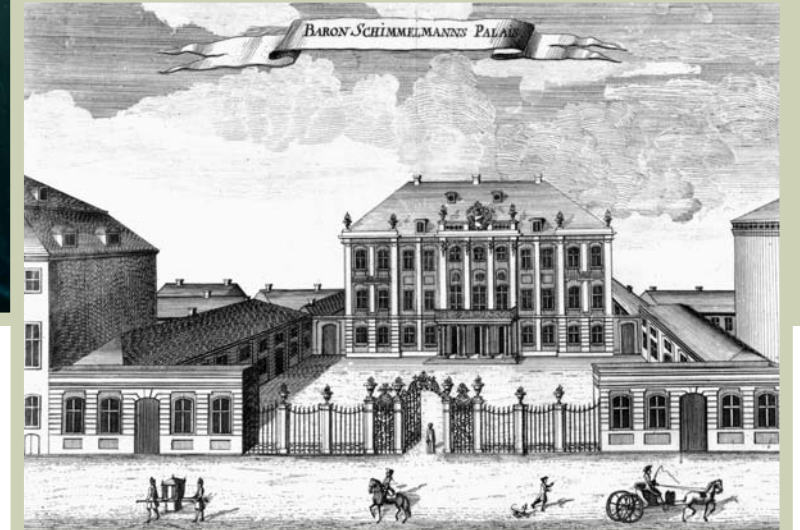

For at et kompagni kunne deltage i handelen på andre kontinenter var det nødvendigt at have en såkaldt oktroj. Dette var særlige kongelige tilladelser, der gav lov til at handle på bestemte egne eller med bestemte varer. Efterhånden blev handlen dog mere fri og enhver, der havde pengene til det, kunne deltage.

Den sidste halvdel af 1700-tallet var særlig god for den danske trekanthandel, da man i denne periode kunne udnytte de mange krige mellem de andre europæiske lande til egen økonomisk vinding. Krigene gjorde det fordelagtigt, også for udenlandske handlende, at sende deres varer med de danske skibe, da disse var fredede, så længe Danmark holdt sig neutral i krigene. Dermed kom en stor del af den europæiske handel på Vestindien til at gå over danske havne, med danske købmænd som stråmænd, der tog sig godt betalt.

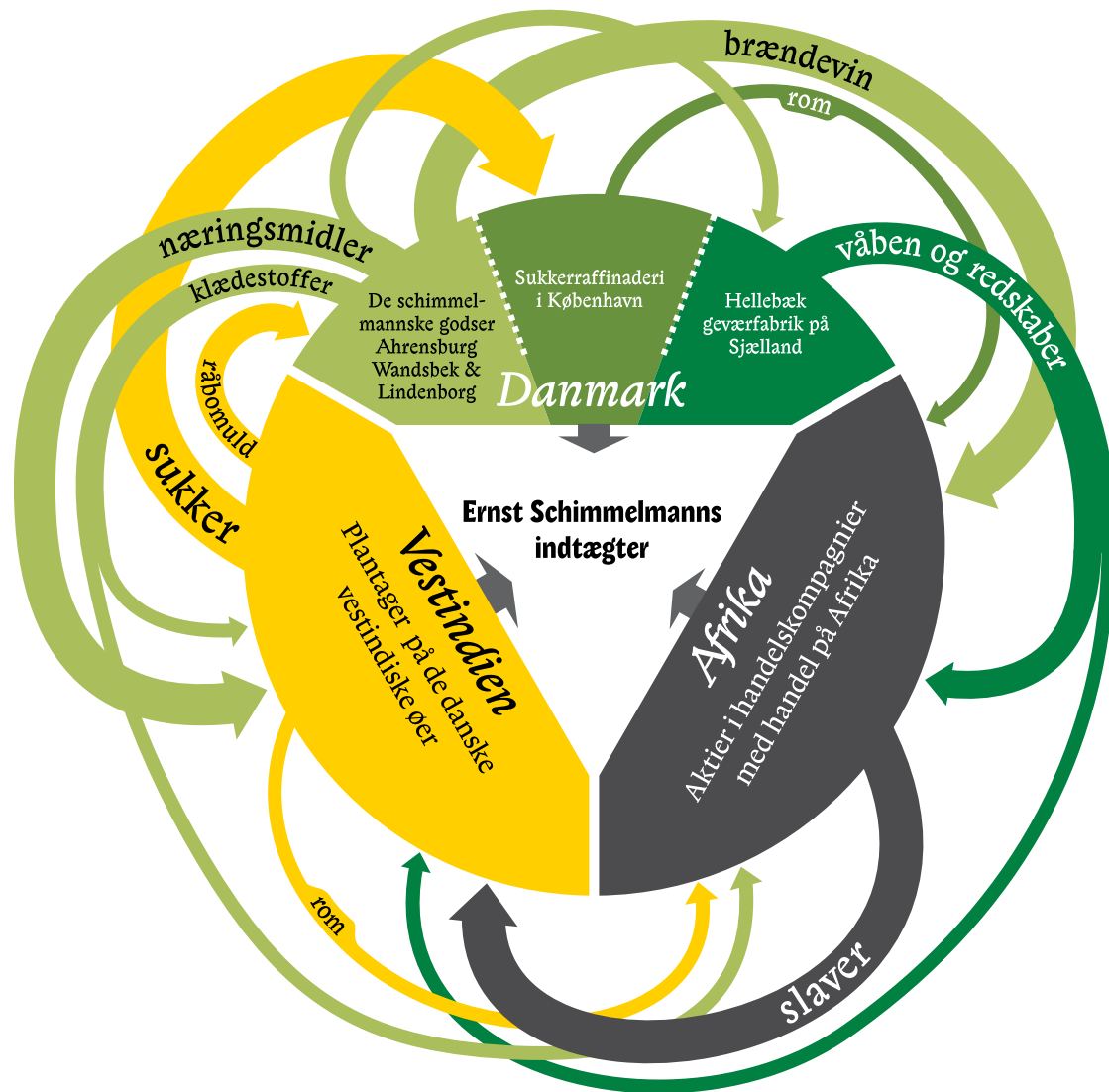
Portræt af Ernst Schimmelmann. Malet af C. A. Jensen, 1827. (Frederiksborgmuseet, Hillerød)

Det schimmelmannske palæ, som ligger i Bredgade. Kobberstik af I. Haas, ca. 1755. (Nationalmuseet)

Ernst Schimmelmann

Heinrich Ernst Schimmelmann blev født i Dresden i 1747. I sin barndom flyttede han med sin familie rundt mellem forskellige handelsbyer i Tyskland. Hans far, Heinrich Carl Schimmelmann, var købmand og allerede på dette tidspunkt ganske velhavende. I 1761 flyttede familien til Danmark efter invitation fra Kong Frederik den 5. Ernst blev undervist af huslærere, der flyttede med familien rundt, men allerede som 15-årig blev han i 1763 sendt ud i Europa på en dannelsesrejse. Han boede bl.a. to år i Schweiz, hvor han studerede statskundskab og stiftede bekendtskab

Ernst Schimmelmann og det schimmelmannske fideikommis opbyggede et sammenhængende finansimperium. De mange forskellige virksomheder samarbejdede og leverede de nødvendige varer til hinanden. På denne måde øgedes indtægterne. Illustration af Casper Øbro.

med tidens filosofi. Siden blev Ernst sendt til England for at lære sprog og handel. I England blev han også uddannet i, hvad man som en del af samfundets adelige elite på den tid i Europa skulle kunne: dans, musik og fægtning. Ved hjemkomsten havde hans far skaffet ham en stilling i statsadministrationen. Den 7. december 1767 blev Ernst konferensråd, den næsthøjeste position en embedsmand kunne opnå, og samtidig begyndte han at tage del i faderens enorme forretningsimperium. H. C. Schimmelmanns gode position ved hoffet havde haft en gunstig indvirkning på hans forretningsliv. I 1763 opkøbte han de fire største sukkerplantager på de danske vestindiske øer: "Carolina" på St. Jan, "Thomas" på St. Thomas, "La Grange" og "Prinsessen" på St. Croix samt den største sukkerfabrik i Danmark. I 1768 udvidede han yderligere ved købet af Hellebæk geværfabrik, der bl.a. leverede våben til salg på Afrikas kyster. Alle disse virksomheder købte H. C. Schimmelmann af kongen til en fordelagtig pris. Ernst havde også sin egen virksomhed. Han havde blandt andet, ligesom faderen, købt flere anpartar i det Vestindiske Kompagni.

I 1775 giftede Ernst sig med Emilie Rantzaу, men ægteskabet blev ulykkeligvis kort, da Emilie døde i 1780. I 1781 giftede han sig igen, denne gang med Charlotte Schubert, der ligesom Emilie kom fra en indflydelsesrig adelig familie. Charlotte kom til at spille en stor rolle i Ernsts liv. De var begge interesserede i litteratur og kunst, og de inviterede mange af tidens førende kunstere og forfattere, som eksempelvis Jens Baggesen, Oehenschläger og Thorvaldsen, til deres landsted Sølyst ved Klampenborg, ligesom de flere gange støttede kunstnere med pengebeløb.

Ved H. C. Schimmelmanns død i 1782, arvede hans tre sønner hver deres gods. Døtrene var der allerede sørget for, ved at de var blevet giftet ind i andre adelige familier. Størstedelen af forretningerne forblev dog samlet, og gik i arv som en form for fællesskab, et såkaldt fideikommis. Dette forretningsforetagendes overskud skulle så deles mellem arvingerne. Ernst var som den ældste søn daglig leder af foretagendet. Herefter var Ernst Schimmelmanns skæbne uløseligt forbundet med den danske trekanthandel.

FORBINDELSERNE TIL AFRIKA

Store dele af produktionen på de schimmelmannske fabrikker og godser blev lavet med det afrikanske marked for øje. De mest almindelige handelsvarer, som eksporteredes til Afrika for at skaffe slaver, var våben, brændevin og klædestoffer. Størstedelen af våbne blev produceret på geværfabrikken i Hellebæk, og fabrikken havde i perioder ligefrem eneret på leverancer til Afrika. De schimmelmannske godser leverede klædestoffer og brændevin, og noget af rommen fra de vestindiske plantager endte også som handelsvare i Afrika.

Våbnene blev af afrikanske handelsfolk og stammer bl.a. brugt til at skaffe slaver. En måde at fremskaffe slaver på var nemlig krig, og til det formål havde man brug for europæernes våben.

Ernst havde også personlige interesser i Afrikahandlen. I flere tilfælde købte han aktier i forskellige af de kompagnier, der forestod handlen på Guldkysten og fra begyndelsen af 1780'erne var han endog direktør for et af dem: "Det kongelige Østersøisk-Guineiske Handelsselskab". Da dette kompagni blev afviklet, var han en af de ledende kræfter i oprettelsen af konsortiet "Pingel, Meyer og Prætorius" i 1787, hvori han også havde økonomiske interesser, idet han indskød 24.000 rigsdaler.

Christiansborg, det danske hovedfort på Guldkysten, med et skib liggende på reden udenfor. Indridsning i elfenben, formentlig fra 1700-tallet. (Nationalmuseet)

Udskæring i elfenben som viser et helt slaveoptog. Forrest går europæerne, derefter de afrikanske mellemhandlere. Den ene bærer et nølebundt, så slaverne kunne løses af deres lænker. Bagerst er så selve optøget af sammenlænkede slaver. Udskæringen er fra Guldkysten fra første halvdel af 1800-tallet. (Nationalmuseet)

Hverdags situation i Alexander Brandts hus. Slavinden passer børnene, mens de voksne slapper af i sofaen. Ubekendt maler, ca. 1847. (Nationalmuseet)

VESTINDIEN

Mange europæiske forretningsfolk ejede plantager på de Vestindiske øer. Nogle boede på plantagerne, mens andre, som det schimmelmannske fideikommis, overlod driften til forpagtere. Europæerne på øerne levede et privilegeret liv, hvor slaver klarede alt fysisk arbejde, mens europæerne fordrev dagene med bl.a. selskabelighed, druk og spil.

Hjemme i Danmark tjente det schimmelmannske fideikommis godt på rom og sukker fra plantagerne. Sukker blev efterspurgt i hele Europa og var en af tidens vigtigste handelsvarer. Man importerede også bomuld fra Vestindien, som hjemme på de schimmelmannske godser blev forarbejdet til stof. Dette kunne så sendes tilbage til Vestindien og bruges som tøj til slaverne. Plantagerne havde behov for store mængder af jernredskaber som sukkerknive, hakker og lignende, og disse redskaber kunne fint fremstilles af geværfabrikken i Hellebæk. Ernst deltog også personligt i handelen; han blev bl.a. anpartshaver i det "Vestindiske Kompagni" i 1778 og medlem af direktionen.

Men den europæiske slavehandel, som havde skabt grundlaget for dette økonomiske eventyr, begyndte i slutningen af 1700-tallet at møde modstand.

Europæerne transporterede slaverne fra Afrika til Vestindien stuvet sammen under dæk. Hygiejnen og behandlingen af slaverne var så dårlig, at formentlig lidt under to millioner afrikanere døde under overfarten. Lægen Paul Isert var med på en dansk slavetransport i 1787, da handlen var på sit højeste. På sejlturen fik slaverne ifølge Isert kun en tredjedel af det vand, de behøvede, og det var svært at holde luften frisk under dæk. Om bord på skibet var 452 slaver, som kun hver anden dag kom op og fik frisk luft. Resten af tiden måtte de blive under dæk, hvor de, som Isert skriver, "er sammenpakkede som sild i en tønde".

På Iserts tur udbrød der oprør blandt slaverne. Isert var ikke uforstående overfor slavernes oprør, for blandt slaverne gik der "frygte-

Havnepladsen i Christiansted, Skt. Croix. På billedet ses et udsnit af de vestindiske øers befolkning: byens europæiske borgere, soldater og slaver, kun iført hvidt lænde-klæde, i gang med at arbejde. Forrest i billedet står to personer af tydelig afrikansk oprindelse, klædt i "europæisk" tøj. Disse er formentlig såkaldte "fri-farvede", dvs. slaver som har opnået deres frihed. Akvarel af H. G. Beenfeldt, omkring 1817. (Nationalmuseet)

lige rygter om slavernes liv i Vestindien". Isert fortæller, at han selv var blevet spurgt om "de sko jeg gik med, var lavede af negerskind ... andre siger vi æder negrene og laver krudt af deres knogler." Det lykkedes besætningen på det danske skib at nedkæmpe oprøret, men 34 slaver blev dræbt, et stort økonomisk tab. Isert befandt sig i en gruppe af slaver på dækket, da oprøret brød ud. Som den nærmeste hvide blev han angrebet og snittet med en kniv i ansigtet og halsen. Han overlevede, men hans syn på slavehandelen blev mere negativt. Oprindelig havde Isert ikke været imod slavehandelen, men det ændrede sig efter at han havde oplevet, hvordan transporten foregik, og efter at han havde set, hvordan slaverne blev behandlet i Vestindien.

Da han kom til København, foreslog han Ernst Schimmelmann at oprette plantager på Guld-kysten, for på den måde at afskaffe transporten over Atlanten. Isert var ikke den eneste, der kritiserede slavehandlen. Både missionærer, læger og dele af den europæiske elite kritiserede handelen, og flere steder i Europa begyndte der at vokse bevægelser frem, som arbejdede for et forbud mod slavetransporter. Udviklingen i England blev særlig markant, og da der omkring 1790 tegnede sig et flertal i parlamentet mod slavetransporterne, fulgte Danmark trop. Men modsat England, hvor det var en folkelig bevægelse, der havde taget initiativet, kom det i Danmark oppefra, fra det enevældige statsstyre.

Slaveejer som opvartes af slavinde. Indridsning i elfenben, formentlig fra 1700-tallet. (Nationalmuseet)

Transporten over Atlanten

Normalt tog turen over Atlanten mellem 4 og 8 uger. Undervejs var slaverne inde-spærret i lavloftede rum med meget sparsom plads. Ved afgang fra Afrikas kyst, blev der beregnet mindre plads pr. slave, end der er i en ligkiste! Hvis det lod sig gøre, blev det anbefalet, at man hver dag lod slaverne komme op og få frisk luft. Dette øgede dog også risikoen for oprør, hvilket var meget frygtet blandt europæerne. I tilfælde af at vind og vejr var een imod, kunne turen trække i langdrag, hvilket også kunne være farligt. Når manden blev sparsom, kunne kaptajnerne se sig tvunget til at smide dele af slave-lasten overbord. Dødeligheden var stor blandt både europæerne og afrikanerne. Cirka en tredjedel af sømændene på de danske skibe døde på en tur rundt i trekant, mens mellem 10-25% af afrikanerne døde på strækningen over Atlanten. I den første tid var dødeligheden meget høj, men den blev efterhånden bragt ned, da priserne på slaver steg, og incitamentet til at holde dem i live blev øget. I alt blev der eksporteret ca. 11,3 mio. afrikanere over Atlanten, og af dem er så omkring 9,6 mio. slaver ankommet til de amerikanske kontinenter. Danmark eksporterede fra sine områder ca. 100.000 afrikanere, hvoraf ca. 85.000 blev afskibet på danske skibe.

Nogle af slaverne forsøgte at begå selvmord ombord på skibene. En metode til dette var at sulte sig ihjel. Enhver død slave medførte et økonomisk tab, så man anvendte mundspærrer, som den viste, til at tvinge munden op og tvangsfodre de genstridige slaver. (Nationalmuseet)

FORBUDET MOD SLAVETRANSPORT

I 1791 nedsatte finans- og handelsminister Ernst Schimmelmann en kommission, der skulle undersøge, hvordan slavetransporterne kunne stoppes. Resultatet af kommissionens arbejde var "Forordning om Negerhandelen". Forordningen blev vedtaget i marts 1792, og den forbød enhver overførsel af negre fra Afrika til Vestindien fra 1. januar 1803. Hermed var det faktisk lykkedes Danmark at komme først med et sådant forbud. England fulgte først efter med en lov i 1808.

"Forordning om Negerhandelen" er i eftertiden kommet til at stå som Ernst Schimmelmanns livsværk, men hvordan gik det til, at Danmarks største slaveholder blev kendt i hele Europa som manden bag verdens første forbud mod slavehandel? Hvordan blev Ernst den "ædle negerbefrier ... mægler mellem humaniteten og forretningslivet", som hans digterven Jens Baggesen skrev til ham? Svaret er at forordningen var et dygtigt kompromis mellem på den ene side kravet om en mere human behandling af andre mennesker, og plantageejernes økonomi og rettigheder på den anden side. I forordningen tales der ikke om det rigtige eller forkerte i at holde slaver. Tværtimod blev der i forordningen indført en række bestemmelser, der skulle beskytte slaveejerne og deres indtjening. Den danske regering begunstigede importen af slaver til de danske vestindiske øer i de ti år inden forbuddet skulle træde i kraft, således at der på de vestindiske øer kunne opbygges en så stor bestand af slaver, at transporten af dem over Atlanten blev overflødiggjort. Importen af slaver kunne oven i købet finansieres ved billige statslån. Man gjorde det også fordelagtigt at importere kvindelige slaver, da der på plantagerne stadig døde flere slaver, end der blev født. Det var ligefrem på tale at oprette sær-

lige avlsplantager, hvor kvindelige slaver skulle bruges som avlsdyr.

Forordningen var altså udtryk for en balancegang mellem plantageejernes rettigheder og økonomi samt humanitære hensyn, mellem ideal og virkelighed. Der er ingen tvivl om, at de humanitære overvejelser var vigtige for Ernst Schimmelmann. Helt fra sin ungdom af havde Ernst været interesseret i den humanistiske strømning, der herskede i åndslivet, og hvor forfattere og filosoffer som Schiller og Rousseau blev dyrket som frihedens forkæmpere. Han viste også vilje til at engagere sig konkret, da han gennem en vanskelig periode ydede Friedrich Schiller økonomisk støtte. Der er heller ikke tvivl om, at Ernst var påvirket af den grundige og langvarige principdebat i det engelske parlament. Men hans humanitære indstilling strakte sig ikke til modstand mod slaveriet som sådan. Ernst Schimmelmann mente selv, at det var skæbnen, der havde gjort nogle til slaver og andre til slaveejere, og at denne ordning godt kunne fungere, så længe slaverne forblev "i en passende tilstand af underkastelse" og udførte et arbejde, der gjorde det muligt for ejeren at videreføre systemet. Det afgørende for ham var, om han var en human slaveejer, der gik op i sine slavers ve og vel. Af den grund gav han bl.a. ordre til, at der skulle opføres skoler i forbindelse med plantagerne. Set med nutidens øjne er det nærliggende at opfatte Ernst Schimmelmanns synspunkter og forordningen fra 1792 som dobbeltmoralisk, men i virkeligheden var det præcis så langt oplysningstidens fremskridtsvenlige elite var i stand til at strække sig. Et berømt eksempel er den amerikanske politiker og præsident Thomas Jefferson, som levede samtidig med Ernst. Det var Jefferson, der i 1776 skrev Den

"Forordning om Negerhandelen", som forbød transporten af slaver med virkning fra 1803. I forordningen oplyste man også om særlige muligheder for statslån til plantageejere, som ønskede at udvide deres slavebestand før forbuddet. (Nationalmuseet)

Amerikanske Uafhængighedserklæring med dens krav om menneskets naturlige ret til liv, frihed og selvbestemmelse. Han var i princip modstander af slaveri, men som Ernst Schimmelmann var han selv slaveejer og mente, at det eneste valg stod mellem at være en uretfærdig og dårlig eller en god og ansvarsbevidst slaveejer. Som erfarne politikere vidste både Thomas Jefferson og Ernst Schimmelmann også, at politik er det muliges kunst, og ingen af dem var villige til at sætte deres karriere ind på en sag som slaveriets ophævelse.

Men alligevel var der med forordningen af 1792 gjort en begyndelse til noget nyt. Opgøret med slavehandelen måtte før eller siden føre til et opgør med selve slaveriet. En ny bevidsthed om slaveriets elendighed var ved at blive skabt. En ny dagsorden, hvor stadig flere begyndte at stille spørgsmålstejn ved selve slaveriet, var under udformning. I en forestilling på det Kgl. Teater i 1793 lod forfatteren Thomas Thaarup således en neger optræde med bl.a. dette vers:

*Hvad har den stakkels neger gjort,
At den blanke mand ham hader?
Er han ond, for han er sort?
Er Gud ikke alles fader?
O! beklag den sorte mand.
Han er træl i fremmed land.*

Som en historiker bemærker, har der næppe været mange tørre øjne i det Kgl. Teater, men der var lang vej fra et sådant indlæg til en grundlæggende ændring af indstillingen til slaveriet.

I praksis var der dog stadig flere slaver, der opnåede status som "fri-negre" eller "fri-farvede". Dette kunne ske, enten ved at de blev frigivet, eller ved at de selv købte sig fri. Fri-negrene opnåede efterhånden en del rettigheder, og i 1834 indførte guvernør Peter von Scholten lige borgerlige rettigheder til de fri-farvede. Indtil da havde de været underlagt en række skrappe regler; det var således vanskeligt for dem at eje jord og de kunne ikke vidne. I 1840'erne var andelen af fri-negre vokset til over 20% af befolkningen. Ernst Schimmelmann døde i 1831 og nåede hverken at opleve denne udvikling eller slaveriets endelige ophævelse i 1848.

NEGERKONGEN ADUM

Da europæerne kom til Afrikas kyster, havde de ingen magt i områderne, og måtte ofte betale betydelige beløb i form af skydevåben, krudt, brændevin, jern, klædestof og andre populære varer for leje af jord og adgang til slaver. Med disse statussymboler og våben kunne høvdingene udbygge deres magt. Men i løbet af 1700-tallet begyndte europæerne at underlægge sig områderne omkring deres forter og handelsstationer. Det gjaldt også i de danske områder. Mange høvdinge i områderne langs kysten blev nu tvunget til at sværge de europæiske gæster troskab, men europæerne var fortsat meget afhængige af et godt forhold til de lokale høvdinge.

Slavehandelens ophør betød, at danskerne ikke længere var afhængige af de afrikanske høvdinges hjælp til at skaffe slaver, men det betød ikke et stop for indblanding i de lokale magtforhold. Mange høvdinge var sure over forbuddet mod slavehandel og handlede fortsat i smug. De danske embedsmænd i Afrika var derfor nødt til at kontrollere, at forbuddet blev overholdt. Samtidig forsøgte de at få gang i en ny handel med bl.a. palmeolie, og denne handel voksede fra 1820'erne. Palmeolien blev hjemme i Europa brugt både i produktionen af sæbe og lys og som smøremiddel i den begyndende industris maskiner, men blev også anvendt i landbruget og til madlavning. Store dele af palmeolien kom fra det lille land Akuapem, der lå ca. 50 km. fra det danske hovedfort Christiansborg. For at sikre de danske handelsinteresser var den danske guvernør meget opmærksom på de politiske forhold i Akuapem, og han tog aktivt del i de lokale forhandlinger om, hvem der skulle indsættes som høvdinge. Men de politiske forhold var som regel tæt sammenvævet med slægtsfejder og strid mellem forskellige klaner, og de var der-

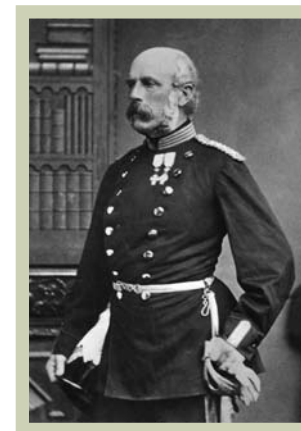
Medalje lavet som hyldest til forbuddet mod slavetransport. Over det afrikanske ansigt står: "Jeg elendige". På den anden side ses Nemesis, en gudinde fra den græske mytologi. Hun straffer folk, som har forbrudt sig mod lov og moral. Nemesis siger: "Se, jeg hjælper – ved hjælp af en lov udstedt af danskernes konge". (Nationalmuseet)

Kar til krydderier fremstillet i elfenben. Karret er udført af vestafrikanske håndværkere for europæere og viser både europæere og afrikanere. Mon det er bevidst at europæeren til hest tramper på afrikanske ansigter? (Nationalmuseet)

for meget vanskelige at overskue. Alligevel følte Edvard Carstensen, der skulle blive den sidste danske guvernør på Guldkysten, at danske interesser gjorde det nødvendigt for ham at gøre sin indflydelse gældende. Og da der i 1836 opstod strid om, hvem der skulle være "Okuapemhene", dvs. overhøvding i Akuapem, tøvede Edward Carstensen ikke med at blande sig.

Den tidligere Okuapemhene havde været ulydig mod danskerne, og guvernøren valgte nu at støtte indsættelsen af hans nevø Adum som ny overhøvding. Men der var også en anden nevø, Owusu Akyem, der gjorde krav på værdigheden, og de to fætre fik støtte fra hver sin familie. Det vil sige fra deres mødres familie, da børn i Akuapem ikke regnedes for at være i familie med deres far. Da Owusus mors familie kontrollerede hovedstaden Akuropon måtte Adum i stedet styre landet fra sin mors hjemby, Tutu. Det var selvfølgelig en umulig situation. Guvernør Edward Carstensen betragtede udviklingen med stigende utilfredshed, og da det oven i købet viste sig, at Adum både var fortrukket og uduelig og grum som overhøvding, måtte Carstensen skifte kurs og søge et kompromis. I 1842 blev der derfor holdt et møde med en række underhøvdinge, hvor det blev besluttet, at Owusu Akyem skulle efterfølge Adum som overhøvding. Men de stridende parter fortsatte med at provokere hinanden. I 1844 blussede striden op påny, og Owusu smed Adum i fængsel for ikke at have opretholdt lov og orden. Igen var der opstået en situation, som kunne skade danske interesser. Edward Carstensen indkaldte derfor de to konkurrenter til møde på Christiansborg, i håb om endnu engang at kunne tale dem til ro. Men denne gang gik det galt. På vej til fortet, mødte de hinanden i byen Osu ved det danske fort. Owusu var ankommet med et stort følge af bærere og kri-

Edward Carstensen (1815-1898) var i 1844-47 og 1850 guvernør over de danske besiddelser på Guldkysten i det nuværende Ghana. Ca. 1870. (Nationalmuseet)

gere. De ledende familier i Osu stod imidlertid på god fod med Adum og chikanerede Owusu Akyem og hans følge, hvilket resulterede i åben konflikt. Owusu blev slået og sparket, og hans følge begyndte at skyde mod folk i Osu. Derefter forsøgte Owusu at flygte, men blev fanget og dræbt.

Samme aften som Owusu var blevet dræbt, samledes Adum og de ledende mænd i Osu på en lille plads tæt på fortet. Syv børn fra Owusus følge var blevet taget til fange, og de skulle nu straffes. To af børnene blev trukket frem, og en for en fik de skåret halsen over af Adums ven Sebah Akim. Deres blod lod man flyde ned over en stor tromme for at deres sjæle skulle lide, hver gang man spillede på trommen.

De andre fem børn blev solgt som slaver. Selvom slavehandelen længe havde været forbudt i området, foregik der altså stadig en smughandel. De fem børn blev dog senere befriet af danske soldater fra fort Kongensteen, der opdagede den ulovlige handel.

Denne tromme blev i 1844 brugt i forbindelse med Adum og Sebah Akims drab af to børn. Børnene fik halsen skåret over, hvorefter deres hoveder blev holdt ind over trommen, så deres blod flød ned over den. Meningen var, at deres sjæle skulle lide, hver gang der siden blev spillet på trommen. I forbindelse med den efterfølgende retssag indgik trommen som bevismateriale, hvorefter den blev sendt til Danmark. I dag kan den ses på National-museet. DNA test har siden afsløret, at historien er sand: Der er menneskeblod på trommen. (Nationalmuseet)

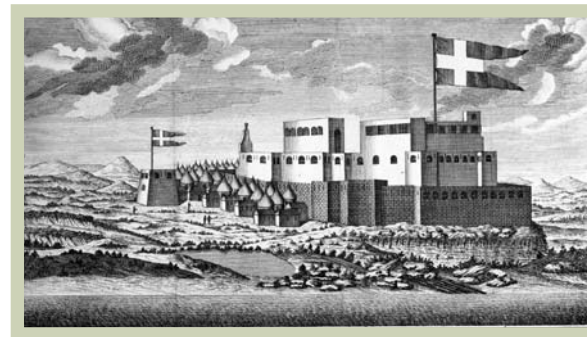

*Adums hue lavet af abeskind.
Hjembragt af guvernør
Edward Carstensen.
(Nationalmuseet)*

Om børnene var Owusus' egne, eller om de var i familie med ham, er uklart. Men vi kender grunden til, at Adums vrede ramte dem. Da Adum tidligere var blevet taget til fange af Owusu, var han blevet straffet ved at blive sat i en form for gabestok, hvor han offentligt kunne ses og hånes. Nogle børn benyttede sig af muligheden for lidt sjov og drillede Adum – efter sigende ved at sprøjte med vand på hans kønsdele. Dette glemte han ikke, og det kom til at koste to af børnene livet.

Edward Carstensen var en af fortalerner for at udvide den europæiske tilstedeværelse i Afrika. Han mente, at europæerne havde forpligtet sig til at hjælpe kontinentet efter at have udnyttet det i flere hundrede år. Den europæiske civilisation, som var den højeste af alle, skulle udbredes til afrikanerne. I dette var han inspireret af briternes politik. I de britiske områder oprettedes bl.a. skoler, der

skulle uddanne også den afrikanske befolkning, i modsætning til skolerne i de danske områder, som kun optog børn af de danske embedsmænd og soldater. I de britiske områder blev der også indført britiske love, som skulle være med til at udrydde negrenes "barbariske" skikke, såsom menneskeofringer af den art Adum havde taget del i. I dag ville opfattelsen af afrikanerne som mindre udviklede blive kaldt racisme, men på dette tidspunkt var mange, ligesom Edward Carstensen, overbevist om, at man ville gøre afrikanerne en tjeneste ved at lære dem at opføre sig som europæere. Carstensen udarbejdede flere forslag om, hvordan man kunne civilisere Afrika, men hjemme i København var ingen interesseret i at bruge flere penge på de afrikanske besiddelser. Carstensen måtte derfor nøjes med at udbrede den europæiske civilisation med de få midler, han havde.

*Fortet Christiansborg. Den gruppe hytter, der ligger ved fortet, er byen, eller som det i samtiden kaldtes, "negeriet", Osu. Billedet er fra den tidligere slavekøbmand Ludwig Ferdinand Rømers bog "Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea" fra 1760.
(Nationalmuseet)*

Efter tre uger kom historien om børnemorderne Edward Carstensen for øre. Han mente, at han som repræsentant for den europæiske civilisation skulle opretholde lov og orden og gribe ind. Efter mange vanskeligheder fik han taget både Adum og Sebah Akim til fange. Da fortet kun havde en meget begrænset styrke, kunne de i længden ikke holdes fængslet der, da man ville risikere folkelig opstand med krav om deres frigivelse. Flere gange gik der rygter om planer om, at befri fangerne. Efter næsten et års indespærring på Christiansborg blev problemet endeligt løst. I oktober 1845 blev Adum og Sebah Akim dømt til døden, men fik begge omstødt dommen til deportation til Vestindien med det nyligt ankomne skib "Ørnen". På den måde undgik man et oprør som følge af henrettelsen af så betydningsfulde personer, men man tabte alligevel ikke ansigt, da dommen stadig var hård.

Adum og Sebah Akims tur over Atlanten adskilte sig fra de tidligere afskibninger af afrikanere. Skibet, de blev fragtet med, var ikke et slaveskib, men en orlogsbrig, hvor de formentlig har nydt en rimelig frihed, da der alligevel ikke var nogen mulighed for at flygte. Havde de rejst blot 50 år tidligere, havde turen været ganske anderledes.

AFRIKANERNES LIV I VESTINDIEN

Adum og Sebah Akim ankom til De danske vestindiske Øer den 6. december 1845 efter kun lidt over en måneds sejlads. På de danske vestindiske øer levede efterkommerne af mange af de slaver, danskerne havde eksporteret fra Guldkysten.

Orlogsbriggen "Ørnen" var et inspektionsskib, som i løbet af de næste måneder sejlede rundt mellem alle de tre danske øer. På denne rundrejse kunne Adum se, hvordan det var endt med hans landsmænd hjemme fra Afrika, som var blevet solgt til europæerne. Selvom forskellige former for slaveri eksisterede i afrikanske samfund, havde det aldrig haft det udtryk, som det europæiske havde. Slaverne i Vestindien blev oftest behandlet brutalt og blev i videst mulig udstrækning holdt uden for resten af samfundet. De måtte derfor i stedet skabe deres eget.

Flytningen af afrikanerne fra deres hjemegn og kultur til Vestindien påvirkede i høj grad deres sociale liv. Samfundene her var anderledes opbygget end i Afrika, og det europæi-

ske slavesystem tog ingen hensyn til slaver-
nes liv. Selvom en mand var blevet taget til-
fange og transporteret over Atlanten sammen
med sin familie, kunne familien let risikere at
blive solgt til forskellige plantager og derved
miste enhver kontakt. Normalt var det kun
børn under 3-4 år, der hørte sammen med
moderen i forbindelse med salg. Var de over
den alder, kunne de ende hos andre ejere,
endda på andre øer!

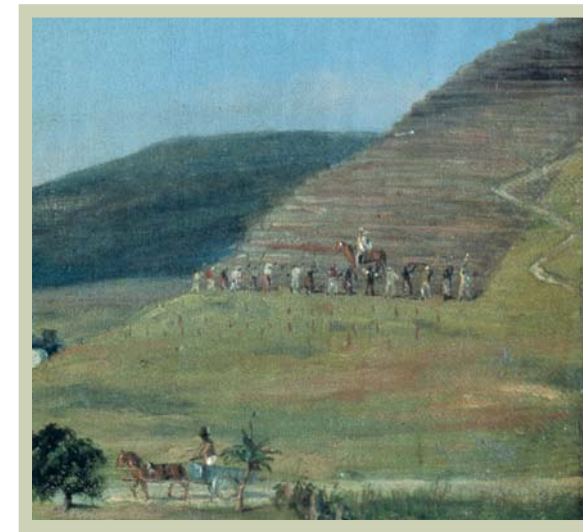
På plantagerne skulle man ikke blot arbejde,
men i det hele taget gøre hvad man fik be-
sked på, og der er utallige eksempler på sek-
suel misbrug af slaver. For slavindernes ved-
kommende har dette formentlig ikke været et
helt ukendt fænomen, for også i Afrika var
det normalt, at slaveejere plejede seksuel

omgang med deres kvindelige slaver. Under-
tiden blev de taget som koner og blev derved
en integreret del af den familie, de var slaver
i. I Vestindien var der intet håb om sådan en
social opstigen. Adum har med egne øjne
kunnet se resultatet af disse forbindelser, da
en del af befolkningen på de vestindiske øer
var mulatter.

Slaverne selv indgik også forbindelser, og det
var normalt, at der opstod ægteskabsliken-
de forhold. I nogle tilfælde fik parrene lov til
at bo sammen, men generelt blev der ikke
taget meget hensyn til slavernes liv. Enkelte
mandlige slaver lader til at have videreført
skikke fra Afrika og haft flere koner.

Plantagen Bethlehem på Skt. Croix, giver et godt indtryk af, hvordan en plantage var indrettet. Nederst ses hele plantagen, mens de tre billeder ovenover er forstørrelser af de vigtigste dele af plantagen: området omkring sukkermøllerne, hvor slaverne boede. Kort af F. C von Meley, 1779. (Nationalmuseet)

Slaver i gang med markarbejde. Udsnit af maleri af ubekendt maler. (Nationalmuseet)

Kniv brugt til høst af sukkerrør. Fra omkring 1800. (Nationalmuseet)

Slaverne havde ikke engang ret til at bestem-
me over deres egne børn! De kom til at til-
høre moderens ejer, hvis barnet overhovedet
overlevede. Ofte aborterede slavinderne på
grund af det hårde slid i markerne, og der var
heller ingen "barselsorlov" så de kunne tage
sig af de nyfødte. Af den grund var barnedø-
deligheden høj, og det var billigere for plan-
tageejerne at købe nye slaver, end at lade
mødrene passe deres børn, så de overlevede.

I begyndelsen havde den importerede afri-
kanske arbejdskraft kun udgjort en lille del
af øernes befolkning, men efterhånden resul-
terede den øgede import og produktion i, at
den europæiske befolkningsgruppe flere ste-
der udgjorde under 1/10. Dette var medvir-
kende til, at slaverne på De danske Vestindi-
ske Øer i flere tilfælde dristede sig til oprør
mod den uretfærdige behandling af dem. For
eksempel var St. Jan i flere måneder, fra no-
vember 1843 til hen i maj 1844, under slaver-
nes magt.

Tegning af Peter von Scholten på porcelænsskål. Peter von Scholten blev i 1823 guvernør på Skt. Thomas og i 1827 fungerende generalguvernør over de danske vestindiske øer. Denne stilling fortsatte han i indtil 1848, hvor han, efter at have frigivet slaverne, vendte tilbage til Danmark og nedlagde embedet. (Nationalmuseet)

På sin rejse rundt i Vestindien har Adum kunnet se slaverne, der arbejdede i marken fra tidlig morgen til sen aften. Han oplevede Vestindien omkring høsttiden, hvor markslaverne måtte arbejde ekstra meget. Ude på sukkermarkerne har han set dem, halvnøgne, i gang med at fælde sukkerrør for efterfølgende at slæbe dem til sukkermøllen, hvor de blev presset. Han har set dem stå og røre i de store kar, hvor sukkersaften blev kogt ind til råsukker. Han har også set "bombaerne", de stærkeste af slaverne, som udstyret med pisk

sørgede for, at de andre slaver passede deres arbejde. Adum har sikkert også set slaver, som blev brugt som tjenestefolk.

Andre afrikanere, han så, var ikke slaver. Nogle slaver havde på forskellig vis opnået deres frihed, og kaldtes nu "fri-negere" eller "frifarvede". Den mest almindelig måde at opnå sin frihed på var at spare penge op og købe sig selv fri. For mange slaver var dette umuligt, men det lykkedes for nogen at tjene penge eksempelvis ved at sælge håndværk eller afgrøder, de havde dyrket på deres jordlod. Andre blev frigivet efter deres ejeres død som tak for deres gode arbejde. Da Adum besøgte øerne, udgjorde fri-negre over 20% af befolkningen, og de havde efterhånden opnået en del rettigheder. Især havde den danske guvernør, Peter von Scholten, indført en række forbedringer for dem.

Fri-negrenes forhold interesserede Peter von Scholten personligt, da han selv var kæreste med en frifarvet kvinde ved navn Anna Heegaard. Selvom han var gift hjemme i Danmark, havde han, som mange andre af de udsendte embedsmænd, også en kæreste i Vestindien. En kvinde som Anna Heegaard levede et liv, der var meget anderledes end slavernes. Før 1834 havde fri-negrene været underlagt en række skrappe regler, bl.a. var det vanskeligt for dem at eje jord, og de kunne ikke vidne, men Peter von Scholten indførte i 1834 lige borgerlige rettigheder for de frifarvede. Derved kunne Anna Heegaard og andre fri-negre selv vælge deres erhverv, selv eje den jord, de dyrkede, og de skulle

Udsigten fra Peter von Scholten og Anna Heegaards landsted Bülowsminde. Frederik von Scholten, 1834. (Nationalmuseet)

ikke længere bøje sig for de hvide. Peter von Scholten inviterede endog frifarvede med til sine selskaber, og han lagde ikke skjul på sin forbindelse til Anna Heegaard. Anna Heegaard var velhavende og ejede bl.a. flere slaver og landstedet "Bülowsminde", hvor hun og Peter von Scholten boede. I eftertiden har nogen ment, at hun måske spillede en større rolle end det officielt vides i forbedringerne af fri-negrenes forhold.

Da Adum besøgte øerne i 1845 har stemningen ikke været god. Nyheden om, at alle slaver på de engelske øer var blevet frigivet i 1838, havde for længst nået øerne, og utålmodigheden blandt slaverne var stor. Guvernør Peter von Scholten var blot et par måneder før Adums ankomst draget til Danmark for at deltage i diskussionen om slavernes fri-

Episode i forbindelse med sukkerhøsten, hvor en slave er i gang med at læsse de fældede sukkerrør op på et æsel eller et muldyr. Herefter skulle sukkerrørene hen til den nærmeste mølle, hvor sukkersaften blev presset ud af rørene. Derefter kogte man sukkersaften ind til det brune råsukker, som blev sendt til Danmark. Tegningen er lavet af Peter von Scholtens bror Frederik, som var embedsmand på De danske vestindiske Øer. Frederik von Scholten, 1833. (Nationalmuseet)

givelse. Her havde kongen og regeringen i flere år diskuteret, hvordan man skulle klare frigivelsen, så både slaveejere og slaver var tilfredse. Kongens afgørelse blev, at alle slavebørn født efter 27. juli 1847 skulle være frie, og de andre slaver ville blive frigivet efter en overgangsperiode på 12 år.

Den spændte situation påvirkede også slaveejerne på øerne, der både frygtede at slaverne ville gøre oprør og bekymrede sig om det enorme økonomiske tab, de ville få, hvis sla-

Adum og Sebah Akim afsonede deres fængselstid i en af de små celler, som ligger lige bag kirken på Kastellet. Billedet her er et nutidigt fotografi af en af cellerne, som er stort set uændret. Foto af Morten Jul Larsen

verne blev frigivet. Derfor var det sikkert ikke med glæde, man modtog nyheden om ankomsten af de to livstidsfanger fra Guldkysten. Det ville kræve soldater at bevogte dem, og soldaterne var i forvejen håbløst i undertal i tilfælde af et oprør blandt slaverne. Det var desuden dyrt at have folk i fængsel, og man brugte derfor oftest fysisk afstraffelse af kriminelle. Straffene kunne eksempelvis være piskning, afsætning af ben eller arme, eller forskellige former for dødsstraf. De, der blev idømt fængselsstraf, kunne kun afsone den på øerne, hvis deres dom var under to år. Alle domme på mere end to år medførte, at fangen blev sendt til Danmark for at afsone. Da Adum og Sebah Akim begge var idømt livstid, fortsatte deres rejse derfor med "Ørnen" videre til Danmark.

NEGRE I KØBENHAVN

Adum og Sebah Akim ankom 30. maj 1846 til København. I første omgang blev de indsat i Christianshavns Tugthus, hvor de skulle udføre tvangsarbejde sammen med de andre fanger. Der opstod dog vanskeligheder med at have dem der, formentlig både på grund af den store kulturforskel, og fordi de ikke talte

sproget så godt. Der opstod desuden diskussion om, hvorvidt man kunne sætte dem til tvangsarbejde, da dette ikke var en del af deres dom. Det blev også fremhævet, at deres straf i forvejen var skrapere end deres dom, da de skulle afsone den i et land med fremmed mad, klima og skikke. Derfor mente man i datidens justitsministerium, at de skulle behandles lempeligere, og at de ikke skulle arbejde. I Christianshavns Tugthus mente man, at det ville skade ordenen og disciplinen, hvis fangerne ikke blev behandlet ens, og derfor blev de i september forflyttet til Citadellet Frederikshavn. Citadellet hedder i dag kastellet og ligger i København nær ved Østerport station. På Citadellet blev Adum og Sebah Akim en mindre attraktion. Mange københavnere gik tur på kastelsvoldene og kunne her

Adum og Sebah Akim på Kastellet. Tegning af nyere dato. (Det Kongelige Bibliotek)

more sig over "negerkongen og hans minister", som de blev kaldt. Selvom danskerne nu i ca. 200 år havde holdt afrikanere som slaver, tiltrak deres anderledes udseende sig stadig opmærksomhed.

Andetsteds i København blev en hjembragt slavinde, der arbejdede som barnepige, ligefrem lånt ud til en anden familie, da de skulle have malet et portrætbillede! Et sådant eksotisk element var prestigefyldt og portrætteret hænger i dag på Nationalmuseet.

"Lille Marie på Nekys arm". Neki var bragt fra Vestindien til Danmark af admiral Hans Birch, som har ladet maleren Holbech "låne" hende i forbindelse med, at han malede portrættet af sin datter Marie. H. N. Holbech, 1838. (Nationalmuseet)

Mens Adum sad som fange på Kastellet, skete der store ting for de slaver, han havde set i Vestindien. I 1848 gjorde slaverne oprør. De ville ikke vente yderligere ti år på deres frihed, de ville være frie nu! Peter von Scholten tog nu en beslutning, og den 3. juli 1848 erklærede han: "Alle ufrie på de danske vestindiske øer er fra dags dato frie". Mange slaveejere var rasende over hans beslutning, og i hemmelighed måtte Peter von Scholten

rejse til Danmark for at forklare sig. Flere mente, at han havde handlet forkert, og nogle antydede endog, han havde støttet oprøret, og hvem var nu hende Anna Heegaard? Havde von Scholten større sympati for negrene end for plantageejerne? Det endte med en retssag, hvor von Scholten ved højesteret blev frikendt.

Det meste af tiden på Kastellet var Adum og Sebah Akim i deres celle, men hver dag havde de fået lov til "to timers spadseren...på volden under bevogtning". De syntes, at det var forfærdeligt koldt i Danmark, og de to rigsdaler pr. dag, der blev tildelt dem, rakte knap til brændsel. Da de brugte alle pengene på at varme deres fængselscelle op, måtte der et par gange bevilges ekstra penge, så de kunne få nyt tøj. Da de ikke havde penge tilovers, samlede de på deres ture på voldene cigaretskod, som de kunne ryge. Andre gange var de så heldige, at børn eller andre af venlighed forærede dem tobak.

På deres gåture på voldene holdt de af at sætte sig på en bænk og kigge ud over Øresund. Her har Adum nok siddet og tænkt på sit hjemland i Afrika og på alle de venner og familiemedlemmer, han ikke havde set længe. Hvordan havde de det mon? Blandede danskerne sig stadig i livet i Akuapem-landet? Danskerne havde ikke haft held til at finde andre måder at tjene penge på på Guldkyst-

en, og Edward Carstensen ideer om at civilisere afrikanerne ville koste mange penge. I 1840'erne var den danske økonomi stadig skrantende efter de dårlige årtier i begyndelsen af århundredet: Englænderne havde taget flåden og afbrudt handlen med Vestindien, Danmark havde måtte afstå Norge, og staten var gået bankerot i 1813 under finansminister Ernst Schimmelmann. Nu var der endda optræk til krig med tyskerne.

Man havde derfor i flere omgange forsøgt at sælge besiddelserne på Guldkysten til England, og alt imens Adum sad i København, blev hans hjemlands skæbne afgjort i England. Hans tidligere dommer, Edward Carstensen, tog til Europa og deltog i de endelige forhandlinger, der i slutningen af 1849 ledte til en handel. England betalte 10.000 pund for at overtage de danske besiddelser, hvilket ikke engang svarer til 1 million kr. i dag! En pris der kun var det kvarte af, hvad danskerne to år tidligere havde forsøgt at få for dem. Man var i Danmark glad for at slippe af med udgifterne til Afrika og krævede derfor blot et symbolsk beløb. I forbindelse med forhandlingerne havde englænderne anmodet om, at danskerne ophævede slaveriet i deres besiddelser, og blot tre måneder før slaverne i Vestindien gjorde oprør, havde danskernes slaver på Guldkysten fået deres frihed. Trekantshandlens slaveri, som Adum med egne øjne havde set et par år tidligere, var nu forbi.

Selvom Edward Carstensen havde travlt i forbindelse med salget af besiddelserne på Guldkysten, glemte han ikke Adum og Sebah Akim: Da handlen var aftalt, skrev han til kongen og bad ham benåde og hjemsende de to negre på Kastellet. Efter nogen diskussion blev deres frigivelse besluttet. Da der var bekymring over, hvad der kunne ske, hvis de fik mere frihed, end de allerede havde, beholdt man dem som fanger indtil deres afrejse. Især var kommandanten på Kastellet bange for, hvad Adum og Sebah Akim kunne lokkes til, hvis de kom ind til København. Selvom Adum og hans mange "landsmænd" fra Afrika ikke længere kunne behandles som almindelige handelsvarer, var de langt fra ligestillede med danskerne. Man mente stadig, de var naive, og at de ligesom børn kunne lokkes til at gøre forkerte ting.

Allerede i februar 1850 var Edward Carstensen vendt tilbage til Guldkysten, hvor han stod for at overdrage besiddelserne til englænderne. Derved ophørte Danmarks direkte handel på Afrika, og Adum og Sebah Akim måtte derfor sendes via England for at få skibslejlighed hjem til Afrika. Den 14. august sejlede de fra England, og som nogen af de eneste afrikanere endte de derved med at have rejst hele trekanten rundt.

Mange af de fordomme, der i dag eksisterer om mennesker med afrikanske oprindelse, har en lang historie bag sig. På maleriet af en til Brasilien importeret slave, ses det, at man allerede dengang havde en fordom om, at afrikanere havde en særlig stærk seksualitet. Dette ses tydeligt på den palme, som er placeret bag manden. Maleriet er tydeligvis opstillet, for en sådan beklædning og bevæbning forekom selvfølgelig ikke blandt slaverne. Albert Eckhout, 1640'erne. (Nationalmuseet)

Gården på det tidligere danske slavefort Christiansborg. Brønden i gården har oprindeligt båret en dansk indskrift, men teksten er i over hundrede år blevet malet op af folk, som ikke har kunnet dansk og er i dag delvis uforståelig. Christiansborg er i dag ghanesisk præsidentbolig. Foto af Jørgen Frandsen

Turister på besøg på Elmina, det ældste europæiske slavefort på Guldkysten. I dag er fortet indrettet som museum om slavehandlen. Foto af Jørgen Frandsen

TREKANTHANDELEN I EFTERTIDEN

Europæernes overførsel af millioner af afrikainere til Vestindien, Syd- og Nordamerika, medførte store forandringer, og følgerne er stadig meget mærkbare. Slavetransporterne fik enorm indflydelse på befolkningssammensætningen i hele Amerika, som vi kender det i dag. Blandt slaveriets eftervirkninger var en udbredt racisme, som ramte slavernes efterkommere og medførte dårligere levevilkår og forringede muligheder for at vælge både uddannelse og arbejde. I USA er der i dag otte gange større risiko for at ende i fængsel, hvis man er sort, end hvis man er hvid. På Jamaica har århundreders undertrykkelse medført en modreaktion hos de sorte, og flere organisationer og religioner på Jamaica hævder, at folk med afrikanske rødder udgør en særlig udvalgt herskerrace og nærer derfor had til hvide.

Samtidig har de møder mellem forskellige kulturer, som slavehandlen har skabt, resulteret i mange nye fænomener. Hvis ikke slavehandlen havde flyttet afrikainere til Amerika, havde jazzmusikken så eksisteret? Og hvordan med hiphop, gospel og reggae? Også andre dele af kulturen i Amerika er påvirket. Eksempelvis har mange af religionerne, især i Vestindien og Sydamerika, tydelige træk fra afrikanske religioner. Et kendt tilfælde er voodoo-religionen fra Haiti, men også i Brasilien bærer flere af de største religioner tydelige tegn på, at de afrikanske guder, ritualer og forestillinger tog turen over Atlanten sammen med slaverne.

For mange af slavernes efterkommere, er bevidstheden om slavehandelen og den forfærdelige behandling, slaverne blev udsat for,

en del af deres identitet. Nogle kalder sig African-Americans, andre Blacks, og understreger gennem særlige måder at tale til hinanden på og specielle former for musik, kunst m.m., at de udgør en gruppe. På den måde er trekantthandelen et levende element i mange menneskers tilværelse i Amerika.

Også i Afrika er trekantthandelen stadig aktuel. Hvert år rejser millioner af amerikanske efterkommere af slaver til forskellige lande i Afrika, for at se "hvor de kom fra". Flere af de tidligere slaveforter er i dag museer, hvor man kan se de forfærdelige forhold, som slaverne levede under. Det vigtigste af disse gamle slaveforter er Elmina, som i dag er på UNESCOs liste over Verdens Kulturarv. På Elmina blev der indrettet en restaurant oven på en af de gamle slavekældre, hvor slaverne blev

holdt indespærret, indtil de blev afskibet. Det fik mange af de besøgende amerikanere til at klage. Stedet havde været rammen om tusindvis af menneskers lidelser, her skulle man ikke fornøje sig med en god frokost. Men skal de gamle slaveforter kun være steder, hvor man i sorg skal mindes de forfærdelige ting, som slaverne blev udsat for? Skal der lugte ligeså slemt som dengang, hvor hundreder blev stuvet sammen i små kælderrum uden toiletfaciliteter?

Men hvad med dem, der stod for slavehandlen, hvordan tænker slavehandlernes efterkommere på slavehandel? Formentlig har de fleste i Danmark hørt om slavehandelen, og måske også hørt, at Danmark tog aktivt del i denne handel. Men skammer danskerne sig over det?

*Efter forbuddet mod slavehandel forsøgte danskerne bl.a. at tjene penge ved at oprette plantager på Guldkysten. En af disse, Frederiksgave, er nu genopført af Nationalmuseet i samarbejde med ghanesiske arkitekter og arkæologer.
Foto af Jørgen Frandsen*

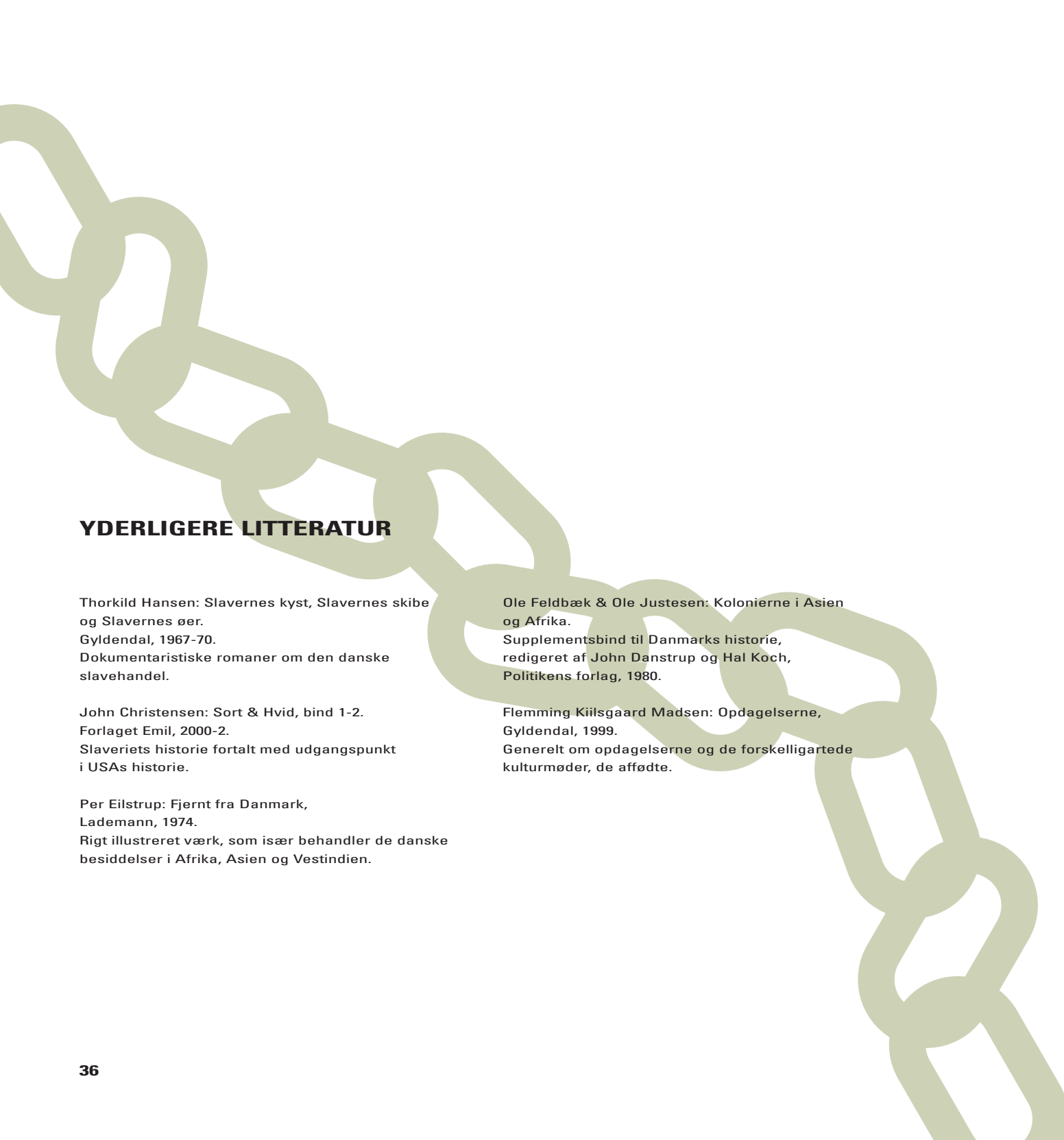

*Det tidligere danske slavefort Prinsenssten ligger i dag øde hen. En del af det oprindelige fort står stadig, men bærer strækt præg af mange års manglende vedligeholdelse. Bænken udenfor fortet bruger den lokale ungdom bl.a. til stævnmøder.
Foto af Mette Boritz*

Danmarks Nationalmuseum har i de senere år medvirket til fornyet kontakt med de gamle danske kolonier i bl.a. Vestindien og Afrika. Målet er, at Nationalmuseet i samarbejde med institutioner i de forskellige lande, skal undersøge den fortid, som Danmark har tilfælles med Ghana og Virgin Islands.

Nationalmuseet håber gennem et konstruktivt samarbejde at kunne hjælpe med at bevare noget af den fælles kulturarv i form af plantager, huse og forter og samtidig støtte lokalområderne ved at skabe arbejdspladser. Men hvorfor netop hjælpe de tidligere danske be-

siddelser? Mange andre steder i verden er der et lige så stort behov for hjælp til at bevare kulturarven, og mange andre lande har endnu større økonomiske problemer end Ghana. Har Danmark en særlig forpligtelse over for områder, hvor man tidligere har haft besiddelser, og skal hjælpen forstås som en form for undskyldning? Nationalmuseet mener ikke, at Danmark hverken kan eller skal undskylde, men at slavehandlen er en del af en fælles fortid, som skal belyses og udforskes. Måske kan man på den måde i fællesskab bidrage til at undgå lignende forbrydelser i fremtiden.

YDERLIGERE LITTERATUR

Thorkild Hansen: Slavernes kyst, Slavernes skibe og Slavernes øer.
Gyldendal, 1967-70.
Dokumentaristiske romaner om den danske slavehandel.

John Christensen: Sort & Hvid, bind 1-2.
Forlaget Emil, 2000-2.
Slaveriets historie fortalt med udgangspunkt i USAs historie.

Per Eilstrup: Fjernt fra Danmark,
Lademann, 1974.
Rigt illustreret værk, som især behandler de danske besiddelser i Afrika, Asien og Vestindien.

Ole Feldbæk & Ole Justesen: Kolonierne i Asien og Afrika.
Supplementsbind til Danmarks historie, redigeret af John Danstrup og Hal Koch, Politikens forlag, 1980.

Flemming Kiilsgaard Madsen: Opdagelserne, Gyldendal, 1999.
Generelt om opdagelserne og de forskelligartede kulturmøder, de affødte.